

Bergson, H.: Filozofické eseje. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1970. s. 453 s.

Inými slovami, rodičia a učitelia akoby konali z poverenia. My sme si to jasne neuvedomovali, no za rodičmi a učiteľmi sme šípili čosi obrovského, či skôr nedefinovaného, čo na nás ich prostredníctvom padalo celou svojou váhou. Neskôr by sme povedali, že je to spoločnosť. Filozofujúc o nej, prirovnali by sme ju k organizmu, kde bunky pospájané neviditeľnými putami podriaďujú sa jedny druhým v umnej hierarchii a podrobujú sa samy od seba a na spoločný prospech celku disciplíne, ktorá môže žiadať obetovanie častí. Bude to však len prirovnanie, lebo iné je organizmus podliehajúci nevyhnutným zákonom a iné spoločnosť vytvorená slobodnými vôľami. No len čo sú tie vôle organizované, imitujú organizmus; a v tomto do istej miery umelom organizme hrá zvyk vo výtvoroch prírody rovnakú úlohu ako nevyhnutnosť. Z tohto prvého hľadiska sa nám život spoločnosti javí ako systém slabšie či pevnejšie zakorenených zvykov...186

Každý jednotlivý zvyk počúvať pôsobí tlakom na našu vôľu. 186.....cítíme sa zaviazaní...186 ...všetky zvyky tohto druhu sa navzájom podopierajú. ...jestvuje medzi nimi vzájomný vzťah, lebo ich od nás vyžaduje najbližšie okolie, okolie tohto okolia a tak ďalej až po krajnú hranicu, ktorou je azda spoločnosť. Každý zodpovedá priamo či nepriamo požiadavke spoločnosti; a preto tie zvyky navzájom tvoria celok. 186 – to je podobné ako u Lorenza, ktorý hovorí že pudy a naša morálka, teda prírodné a spoločenské stránky spoločnosti sa vzájomne dopĺňajú, jedno bez druhého vedie človeka k defektom, k nefunkčnosti...Kniha Takzvané zlo...

Spoločnosť, imanentná v každom svojom člene. (186) má nároky malé i veľké, ale všetky vyjadrujú rovnako celkovú vitalitu... 187 Ľudská spoločnosť je združenie slobodných bytostí. Povinnosti, ktoré nanucuje a ktoré jej umožňujú žiť, vnášajú do nej pravidelnosť, ktorá je iba obdobná s neoblomným poriadkom životných javov. 187 (predtým hovorí o organizme a bunke, hovorí tu o prirovnaní).

Dlho by vám trvalo, kým by ste sa stali mizantropom, keby ste sa uspokojili pozorovaním druhých. Človeka ľutujete & pohádate ním, keď zbadáte vlastné slabosti. Odvraciate sa od ľudstva, ktoré ste odkryli v sebe. s. 187

...zákona ...ponášajú sa na zákony prírody...187

... v spoločnostiach, ako sú naše, náboženstvo má hlavne ten účinok, že podporuje a posilňuje spoločnosť. 188

Na tejto zemi je poriadok iba približný a ľudia ho dosahujú len viac alebo menej umelo: tam hore je dokonalý a uskutočňuje sa sám. Náboženstvo teda v našich očiach zaplňa medzeru zúženú už zvykmi všeobecnej mienky, medzeru medzi príkazom spoločnosti a zákonom prírody. 188-9

Každý z nás patrí spoločnosti rovnako ako sebe samému. 189

...disciplína vytvára medzi ľuďmi vzájomnú závislosť. (parafr., 189)

...spoločenská solidarita jestvuje len od chvíle, keď spoločenské ja sa v každom z nás pripojí k ja individuálnemu. Podstatou nášho záväzku k spoločnosti je pestovať to „spoločenské ja“. 190

...nik z nás sa od nej nemôže absolútne izolovať...najväčšia časť jeho sily pochádza z nej...pamäť a obraznosť mu žijú z toho, čo do nich vložila spoločnosť, lebo duša človeka je imanentná jazyku, ktorým hovorí, a aj keď tu nik nie je, aj keď len rozmýšľa, hovorí sám so sebou. 190

Čerpá energiu zo spoločnosti, s ktorou ostáva ideálne spätý; aj keď ju nevidí, ona je tu a pozerá

naňho: ak individuálne ja zachováva spoločenské ja živé a prítomné, aj osamote urobí, čo by urobil s povzbudením a as podporou celej spoločnosti. s. 191 (ako u Freuda superego...)

Vo všeobecnosti je ortieľ svedomia ortieľom, ktorý by vynieslo spoločenské ja. s. 192

Viazanosť jednotlivca na spoločnosť:

nemyslíme na povinnosti, skôr konáme v súhlase s nimi. 193 ...stačí dať sa unášať, aby sme spoločnosti dali, čo od nás očakáva. Náramne nám uľahčila prácu tým, že medzi nás a seba vložila medzičlánky: máme rodinu, vykonávame remeslo alebo zamestnanie; patríme do tej istej obce, okresu, kraja; a tam, kde je skupina d spoločnosti dokonale začlenená, postačí si plniť povinnosti voči nej, aby ste urobili zadosť spoločnosti. 193

Spoločnosť jednotlivcovi vytýči program jeho každodenného života....193

Každým okamihom treba voľiť, vyberieme si prirodzene, čo sa nevymyká pravidlám. Ani si to neuvedomujeme: nenamáhamo sa. Spoločnosť vytýčila cestu; je pred nami otvorená a my do nej kráčame; ísť krížom cez polia by vyžadovalo väčšiu iniciatívu. Tak to chápanú povinnosť vykonávame takmer automaticky...193

Je len spravodlivé brať do úvahy súhlas jednotlivca, vyslovený virtuálne so všetkými povinnosťami, i keď si nemusí položiť otázku pri každej. Jazdcovi stačí dať sa niešť; no najprv sa musel dostať do sedla. 194

Vytýčme teda praktickú zásadu, že podrobiť sa povinnosti je klásť odpor sebe samému. 194

...podstatou povinnosti je niečo iné ako požiadavka rozumu. 197

...každá povinnosť vlečie za sebou nakopenú masu povinností iných jej tlak využíva váhu všetkých...198

A najmocnejší zvyk, ktorého silu tvoria sily nahromadené zo všetkých základných sociálnych zvykov, je nevyhnutne ten, čo najlepšie imituje pud. s. 199

Naše sociálne povinnosti majú za cieľ sociálnu súdržnosť...203

...slovom sociálny inštinkt, ktorý sme zbadali v základe sociálnej povinnosti, má vždy za cieľ – vedť pud je nemenný – uzavretú spoločnosť, nech je akokoľvek veľká. 204 ...no pud nemá za cieľ ľudstvo...204

Pokým prirodzená povinnosť je tlak alebo nápor, v úplnej a dokonalej morálke jestvuje výzva. Povahu tejto výzvy poznajú v plnom rozsahu len tí, čo žili v prítomnosti veľkej morálnej osobnosti. ...my sme potom v duchu podrobili svoje správanie jeho úsudku, bojac sa pokarhania, pyšní na pochvalu. ...vzor...206

(prvá morálka -)...povinnosti zaväzujú nás skôr k obci ako k ľudstvu...druhá morálka (mravnosť – SL) je ľudská a nielen sociálna...207...videli sme totiž, že rastom obce k ľudstvu nedospejeme. 207 Znamená to teda, že povinnosť založená na inštinktoch – pudoch – ako u mravcov alebo včiel nestačí, potrebujeme ešte druhú morálku – výzvu k mravnosti, ktorá smeruje k ľudstvu...humanite...

Záver: Morálka a náboženstvo – statické a dynamické. Statické na základe povinnosti a pudov – ľahšia cesta, dynamické - na základe morálnej výzvy, individuálna snaha. Statické – vedie k dobrému spolunažívaniu – je to len sociálne, dynamické – vedie k humanite, ľudstvu, prekračuje sociálne...spoločenstvo...

